

ungdomskultur i forhold til firsernes. Hvorledes har underholdnings- og protestformerne ændret sig? Og hvorfor?". Plus altså de nævnte 10 sider ukommenteret billedmateriale med den fælles overskrift "Billeder uden kommentarer". Pudsigt nok er det her man første gang støder på et fagpressebillede, hvis oprindelige undertekst er gengivet.

Jeg må sige hastværksarbejde. For mange vinkler og for ambitiøse vinkler på et alt for spredt materiale. Og uredeligt som undervisningsbog. Tesegrundlaget uspændende. Jeg har godt set andre anmeldelser (f.eks. i Information) som var mere begrejstrede end min. Og jeg skal gerne medgive, at også jeg synes disse billeder er skægge. Af nostalgiske grunde og af mere professionelt betonedede. Men de bruges for dårligt.

Tidsskriftet: Den Jyske Historiker. Historien i Hverdagen.
 nr. 22, Århus u.å. (1982), 120 s.
 (Forlaget Modtryk: 06-12 79 12)

Anmeldt af: Jørgen Poulsen, NP-CSTD, Telestyrelsen.

Efter i en del år at have forudsat (stiltiende), at historisk erkendelse og analyse måtte være en indlysende fornuftig og legitim beskæftigelse, har tidsskriftet Den Jyske Historiker (udgivet af "Fagkritik Historie på Århus Universitet"), i nr. 22 valgt at se lidt på hvad historien faktisk bruges til af almindelige mennesker, og man har fokuseret på TV-publikummet.

Hvilke underholdningsmæssige og erkendelsesmæssige interesser har vi i de efterhånden store mængder af dramadokumentarisme og rent fiktive TV-serier med historisk ramme, der sendes.

Resultatet er blevet noget usammenhængende, men yderst igangsættende og udpræget relevant for dette tidsskrifts læsere. De teoretiske tiltag er desværre ret spredte og de enkelte artikler er ikke i stand til at bruge hinanden som afsæt for en fælles teoretisk bestræbelse. De fleste går endvidere teoretisk ret set usystematisk til værks, og ingen har en mere principiel gennemgang af de problemer som naturligt melder sig, når man vil belyse almindelige menneskers erkendelsesmæssige udbytte og erkendelsesinteresse i at se historien behandlet enten som fortælling, som rekonstruktion, eller som vidensformidling.

I en lille opsats stiller Steen Busk opgaven ret umuligt (eller ideelt) op: historikeren skal ikke analysere for folk, men fortælle historien og samtidig alligevel analysere sig frem til historiens (udviklingens) bevægelseslogik helt ned på det personlige plan. Hvordan man gør det, giver han desværre ikke noget bud på.

I tidsskriftets øvrige artikler forsøger forskellige forfattere, næsten alle med udgangspunkt i hele eller delvise analyser af TV-udsendelser (og enkelte film), at bidrage til diskussionen af hvorfor folk ser noget om historie i TV, hvad de evt. kan bruge det til, og hvorvidt det overhovedet bibringer historiske erkendelse.

Allerede her opstår der problemer, for der er langt fra enighed om, hvad historisk erkendelse egentlig er. Nogle af forfatterne går ud fra en historieanvendelse der går i retning af erindring/genkendelse (eller sanselighed mere bredt oplevet), idet TV-udsendelsen herigennem giver en stærk oplevelse, som umiddelbart betragtes som igangsættende og værdifuld. Men forfatterne tør forståeligt nok ikke byde på hvorfor en sådan "historisk" sanselighed er vigtigere end andre mere synkrone oplevelsesformer. - Egentlig kan man vove det modsatte postulat: I og med at udsendelsernes afdækning af, og bevidstgørelse omkring, historiske sammenhænge ofte problematiseres i analyserne, kan man snarere hævde at de måske virker slørende for de reelle historiske sammenhænge og vægtningen af hvilke begivenheder, og strukturelle træk der i en given periode har været de afgørende bidrag til udviklingslogikken. Med andre ord: En TV-serie med historisk indhold kan meget vel gøre folk mindre bevidste om periodens indre sammenhæng og væsenstræk fordi de personelle og sanselige konflikter overdøver fremlæggelsen af historisk specifikke træk.

Når jeg siger det så firkantet, kan det se ud som forfatterne er meget dumme, og i den almindelige populismes navn blot er hoppet på Steen Busks reverens for Palle Lauring og Ebbe Kløvedal Reich: Fortællingen formidler de afgørende pointer og TV-seriernes receptionseffekt måles måske mere eller mindre på fortællingens kvalitet. Hertil kobles en mild og venlig analyse af mulige fordrejninger p.g.a. seriernes stærke centrering om enkeltskæbner, og "Holocaust"s klart skæve perspektiv fremdrages meget præcist af Ole Böttcauw, men både Ørnstrøms og Gandrups analyser af "Matador" er meget tilbøjelige til at tilkende denne serie en betydelig erkendelseskraft m.h.t. mobilisering af seernes historiske bevidsthed på trods af deres indimellem klare bevidsthed (især hos Gandrup) om hvad "Matador" overhovedet ikke behandler, og hvilke indsnævring der sker i og med den stærke satsning på intimssfæren. Man er faktisk tæt ved at kunne hævde at de første fire "Morten Korch"-film fortæller mere om livsvilkår og deres økonomiske formidling end samtlige afsnit af "Matador" synes jeg nok. (Se f.eks. Anders Troelsens analyse af disse film i "Levende billeder af Danmark", Medusa 1980).

Der er flere steder - især hos Oluf Gandrup - henvist til skrifter af Adorno og Benjamin, men det er som om at specielt Benjamins analyser af erfaringsformidlingens betydning og vilkår ikke rigtig tages bogstaveligt. Og hos Leif Jensen

argumenteres der ret overbevisende for at "Jo mere følelserne har været involveret, jo større personlig tilfredsstillelse og jo mere vil sansningen derfor også opleves som en selvoplevet erfaring" (s. 111). Men hvilken individuel og samfundsmæssig funktion vil en sådan sansemæssigt og forholdsvis tilfældigt formidlet erfaring have via den enkeltes reception?. Dette meget væsentlige spørgsmål (når man skal diskutere hvad vi overhovedet kan og skal bruge de historiske serier til) tages ikke op.

I det hele taget er det karakteristisk, at det er uklart, hvorfor almindelige mennesker har udbytte af at beskæftige sig med historie på det niveau, som analyseres frem her. For bortset fra Steen Busk med udviklingslogikken, er alle klar over den ret begrænsede analytiske og reelt oplysende effekt som de historiske udsendelser overhovedet kan have.

Der er dog flere bidrag til en sådan diskussion. Leif Jensens bidrag er det klareste, men også Oluf Gandrup har en række meget interessante overvejelser over de mulige receptionsformer som TV-serien kan give anledning til. Heriblandt en noget løst argumenteret, men bemærkelsesværdig pointe om at TV-kigningen hensætter seeren i en "temporær infantilisering"... Det får som resultat, at seeroplevelsen skilles helt fra virkeligheden.... "Faktisk, mener mange, er det karakteristiske ved billedreception - og herunder især reception af levende billeder - at man altid regrederer til en tidlig barnetilstand." (s.- 76 f. - og hermed til en førsproglig mere diffus erkendelsesmåde). I det omfang, det er rigtigt, er enhver diskussion om erfaringsformidling via TV's sanselighed vel bragt temmelig langt fra Steen Busks udviklingslogik og den almindelige venstrevendte tiljubling af historisk "bevidsthed".

Eller måske er erkendelsen blev bragt tilbage til historiefortællingens urform, historien: formidlingen af fortidens erfaringer, en omverdensforståelse og en forklaring og legitimering af det religiøse univers via det mytiske univers som krystalliseredes via de konkrete fortællinger. I denne mytiske fortælling var forbindelsen mellem underholdning, eksistential nyttelighed og erfaringsformidling helt åbenbar.

Som det blev vist i "Tegneseriebogen" og en del anden myteanalyse fra først i

70'erne, driver underholdningsindustrien en grov parasitær virksomhed på nogle ret universelle behov hos massepublikummet (og vi andre med for den sags skyld). Dengang blev det taget op som en (kulturradikal) ideologikritik, at disse myter ikke svarede til massernes objektive behov for samfundsindsigt.

Siden har vi lagt formynderholdningen væk og taget massernes fascination af TV-serierne alvorligt. Men derfor er det vel stadig et påtrængende problem, at danske børn véd 10 gange så meget om USA i 1800-tallet som om deres egen fortid. Hvilke (sanselige/eller usanselige) erfaringsdannelser fra "the Wild West" kan de nyttiggøre i deres dagligliv i Danmark?

Og hvilken historisk erkendelse fås via Matador, hvis man kun kan bruge den som erindringsfremkalder (hvis man har alderen) eller blot og bar sanseliggørelse af nogle ændringer i klasse-, familie- og moralforhold. Skal man se de sidstnævnte træk som andet end fremtrædelsesformer og "rariteter" (s. 87), forudsættes en bagvedliggende historisk struktur, som serien netop ikke formidler.

Enfin: Man kan være lidt skuffet over at de diskussioner omkring forholdet mellem bevidsthed og historie og bevidsthedshistorie, som har været behandlet indgående først i litteratursammenhæng og senere er overført til filmanalyser (se f.eks. "Levende billeder ..." op.cit. og "Filmanalyser. Historien i filmen." Røde Hane 1974.), ikke er inddraget i nærværende antologi. Man savner som sagt også et mere gennemgribende teoretisk arbejde med de problemstillinger som er rejst. (F.eks. kunne Siegfried Kracauer og Ernst Bloch have været inddraget med stort udbytte).

Men disse indvendinger må ikke dække over at de fleste af analyserne er interessante og velargumenterede og at de faktisk allesammen er velskrevne. Flere af dem kan endda anvendes direkte til undervisningsbrug. Alt i alt ydes et væsentligt bidrag til diskussionen af hvordan historisk erkendelse kan formidles (eller måske oftere sløres) via levende billeder.

